

Embargo tot 3 juli 1982, 11.30 uur

(Basis)tekst van de rede van partijvoorzitter Piet Bukman, gehouden op de CDA-partijraad te Rotterdam, op 3 juli 1982.

Op één van de regionale bijeenkomsten ter voorbereiding van deze extra-partijraad werd mij gevraagd "Voorzitter kunt u mij ook zeggen waarom we op 8 september weer naar de stembus gaan? Ik kan dat zelf nog wel half en half begrijpen, maar ik weet waarachtig niet hoe ik de kiezers een overtuigend verhaal kan vertellen, zodat zij niet alleen niet thuis blijven, maar ook nog goed kiezen, dat wil zeggen CDA." Die vraag komt overal naar voren en daarom wil ik het vanmorgen vooral daarover hebben. Ik moet bekennen dat het waarom van nieuwe verkiezingen mij vlak na de kabinetscrisis aardig duidelijk was. Immers het kabinet was uiteengevallen, andere parlementaire meerderheden waren gegeven de nog steeds bestaande overstandige blokkades niet mogelijk en wat blijft er dan anders over dan de kiezer z'n werk te laten overdoen. Wij hebben dat toen als CDA als onvermijdelijk aanvaard, met dien verstande, dat we eerst wel duidelijkheid wilden hebben voor het jaar 1983, om niet nog eens twee jaren verloren te laten gaan, nadat er al zo'n grote achterstand was opgelopen in het beleid. Vandaar dat wij mikten op een verkiezingsdatum na Prinsjesdag en niet op 8 september. Dat gevecht hebben we verloren, maar daarmee hebben we ons inmiddels verzoend.

Ik ging even twijfelen aan de noodzaak van een nieuwe stembusstrijd, toen ik de eerste berichten hoorde over het nieuwe concept-programma van de PvdA en mij afvroeg: waarom zijn de socialisten eigenlijk opgestapt, want op basis van dit nog nieuwere realisme had dat misschien niet hoeven. Bij nadere bestudering van de stukken bleek er toch weer niet zoveel veranderd in de PvdA-benadering. Het geloof in de overheid blijft uitermate sterk, terwijl wij juist verantwoordelijkheden terug willen sluisen naar de samenleving. Tegenover loonkostenmatiging moeten er van tevoren als het ware werkgelegenheidsgaranties worden gegeven. Verkorting van de arbeidsduur moet langs wettelijke weg worden gerealiseerd.

Kortom: er blijft sprake van een sterk gecentraliseerde overheidsaanpak. Bovendien wordt beperking van het financieringstekort van de overheid naar het tweede plan verwezen door dit afhankelijk te stellen van de economische groei. En daarom: voorzover er fundamentele verschillen in aanpak tussen de coalitiepartners waren, zijn die er eigenlijk nog, zij het iets verzacht.

Dat de PvdA het kabinet uitgewerkt is is natuurlijk volstrekte onzin, bestemd voor intern gebruik. Ze zijn doodgewoon weggegaan.

Zijn daar nog andere redenen voor geweest dan bovengenoemde verschillen in politieke denkrichting. In denk van wel; zoals te lang als oppositiepartij zijn blijven hangen in de sfeer van winstverdelen, terwijl er al lang geen winst meer werd gemaakt; zich bij het maken van afspraken te weinig realiseren dat zelfs een barre werkelijkheid nog verslechteren kan, niet voldoende flexibel kunnen reageren op tegenvallers, ook niet als die hun oorsprong elders vinden: een verhouding tussen partij, fractie en bewindslieden die onvoldoende ruimte biedt voor de beleving van de eigensoortige verantwoordelijkheden van die en van gene en spanningen en grote verdeeldheid binnen de partij, als verklaarbaar uitvloeisel van enkele verkiezingsnederlagen.

En dat alles dan in het licht van bestaande fundamentele verschillen van opvatting over de oplossing van de sociaal-economische problematiek; verschillen waartussen al moeilijk een brug te slaan was, laat staan als andere zaken ook tegen zitten. D'66 heeft intussen de moed gehad verantwoordelijkheid te willen blijven dragen. Waar voor hulde!

Dit is in een notedop de analyse van de crisis en de onvermijdelijkheid van nieuwe verkiezingen. Nu kunnen we blijven griepen en zaniken en met de vinger wijzen naar de veroorzakers. Mij lijkt het echter beter de nadruk te leggen op de nieuwe kans die wij krijgen om mensen te werven voor de christen-democratie. Dat kan alleen door duidelijkheid te betrachten aangaande wat

ons motiveert en waar dat toe leidt in de wereld van vandaag.

Een wereld van oorlogen en geruchten van oorlogen, een wereld waar tegenvallers helaas niet leiden tot meer besef van gezamenlijke verantwoordelijkheid, een wereld met zoveel specialisatie, dat er grote spanningen ontstaan tussen levensgebieden, een wereld van schijnbaar en blijkbaar autonome ontwikkelingen, waaraan mensen onderworpen zijn in plaats van ze aan zich te onderwerpen. In zo'n wereld, die zichzelf steeds weer in nieuwe gevarenezones begeeft willen wij als christen-democraten antwoorden op de oproep van het evangelie. Welke oproep. De oproep om hier en nu aan een samenleving te bouwen, waar mensen tot ontplooiing kunnen komen naar de bijbelse norm van betrokkenheid op elkaar. Niet gewoon jezelf kunnen zijn, zoals de liberalen ons voorhouden. Niet vanuit de benadering dat er toch niets op tegen is je eigen belang te verdedigen, zoals de nieuwe VVD-leider ons voorhoudt. Ook niet vanuit de meer collectivistische mensbeschouwing van het socialisme, met op de achtergrond de gedachte, dat het verleggen van verantwoordelijkheden van de samenleving der mensen naar de overheid de beste weg is om het kwaad uit onze samenleving te bannen.

De christen-democratie staat niet tussen beide in, zoals wel eens wordt gesuggereerd, lekker comfortabel in het midden, maar heeft een eigensoortige in het evangelie verankerde mensbeschouwing: de mens, die als alle andere geschapen wezens op zichzelf gericht is, zichzelf zoekt, maar die tegelijkertijd het vermogen heeft ontvangen om zich op de medemens te richten, en naar wij geloven met de opdracht dat dan ook te doen. Naar de norm van die betrokkenheid op elkaar en verantwoordelijkheid voor elkaar zoeken wij ontplooiingsmogelijkheden voor mensen. Een beetje tegendraads, daardoor moeilijk te verwezenlijken en dus een zware opdracht. Die mensbeschouwing markeert ten diepste ons verschil met socialisten en met liberalen.

Van hieruit, vanuit dit vertrekpunt, wil ik graag enkele dingen zeggen over enkele inhoudelijke aspecten van het CDA-beleid voor de komende jaren.

Bezien we eerst de sociaal-economische toestand in ons land. Laten we vooropstellen, dat we in zo'n open verbinding met de rest van de wereld leven, dat onze afhankelijkheid van wat elders gebeurt, grenzen stelt aan onze eigen bijdrage om uit het moeras te komen. Wij Nederlanders regeren graag de hele wereld en beseffen onvoldoende hoezeer de hele wereld ons regeert. We moeten constateren dat er veel wonderdokters rondlopen, die menen Nederland vlug, veilig en voordelig weer in het goede spoor te kunnen brengen.

Nu hebben wonderdokters twee opvallende eigenschappen. In de eerste plaats verrichten zij geen wonderen en in de tweede plaats zijn zij geen dokters. We hebben een periode achter de rug waarin eerst eenzijdig de nadruk werd gelegd op matiging van de loonkostenontwikkeling, als het middel bij uitstek om weer boven Jan te komen. Het heeft niet voldoende geholpen. We hebben een periode gehad dat de beperking van het financieringstekort van de overheid het een en het al leek, tot er mensen opstonden die erop wezen dat het geven van investeringsruimte aan het bedrijfsleven op zichzelf een hoog financieringstekort toch wel rechtvaardigt, zij het tijdelijk.

Verlaging van het rentepeil heeft ook enige tijd als panacee gefungeerd, zo ook de ontkoppeling van lonen en sociale uitkeringen, en afschaffing van de prijscompensatie; heel of half. Gelukkig zijn er ook meer veelzijdige plannen gekomen zoals die van de commissie-Wagner, die we zorgvuldig zullen moeten toetsen aan ons program; ze zijn dat waard.

Voor ons als CDA zijn in ieder geval twee dingen duidelijk. Wie verwacht dat de crisis, die een hele lange voorgeschiedenis heeft snel even kan worden weggewerkt, vergist zich zeer. En wie verwacht dat de crisis via enkelspoor oplosbaar is doet hetzelfde. Meer sporenbeleid is noodzakelijk.

Wij hebben als CDA solidariteit aanvaard als een van

onze basisbeginselen. Dat moet ook duidelijk worden bij wat wij voorstaan om ons land er weer bovenop te helpen. Wij willen een situatie terughebben waarin die solidariteit beter tot z'n recht komt, wellicht in een nieuwe gestalte, maar niet zoals nu aan een onduidelijk afbrokkelingsproces onderhevig.

Solidariteit tussen actieven en niet actieven, tussen buitenlandse en Nederlandse werknemers, tussen mannen en vrouwen, tussen ouderen en jongeren, tussen gehandicapten en niet-gehandicapten, tussen minimum, modaal en maximum. Solidariteit die zich uit in een eerlijke verdeling van werk en eerlijke inkomensverhoudingen. Een mond vol, maar daarop is het beleid wat wij voorstaan gericht. Daartoe willen wij een gezondmaking van de overheidsfinanciën door middel van soberder en doelmatiger optreden van de overheid.

Dat zal betekenen dat de overheid taken en diensten terug moet spoelen naar de samenleving en de burgers voor bepaalde diensten meer zal laten betalen.

Niet alleen vanuit de noodzaak tot ombuiging en beheersing van de collectieve sector, zodat het beslag op het nationaal inkomen wordt verminderd, maar niet minder vanuit het groeiende besef, dat los van de problematiek van de overheidsfinanciën, teveel zaken naar de overheid zijn toegeschoven, alsof dit de enige en beste manier zou zijn om de verantwoordelijkheid van mensen voor elkaar gestalte te geven. Als wij spreken over ombuigingen in de collectieve sector dan is dat dus wat anders dan bezuinigingswoede.

Soortgelijke opmerkingen zijn te maken bij het tweede spoor dat we willen berijden om op termijn onze solidariteit in de samenleving weer op de juiste wijze te kunnen beleven en dat is herstel van de bedrijvigheid, door voort te gaan met kostenbeheersing, de bureaucratie aan banden te leggen en vakmanschap en ondernemerschap weer te gaan waarderen. Allemaal hoogst urgente zaken. Niet om de winst, vanwege de winst. Maar om de winst vanwege de werkgelegenheid, om de winst als draagvlak voor ons collectieve gebouw, inclusief het behoud van de sociale zekerheid.

En als we het derde spoor onder de loupe nemen, een echt sociaal beleid, dan gaat het vooral om werkgelegenheid voor jeugdigen. Werkloos worden na een lang en arbeidzaam leven is een trieste zaak. Als werkloze je entree maken in de samenleving, nadat je bent klaargestoomd om een productieve rol te gaan vervullen, is

voor de personen in kwestie nog veel ontmoedigender en maatschappelijk gezien een ramp. Vandaar die hoge prioriteit voor de jongeren, waarvoor een gedurfd beleid gevoerd moet worden, met een wellicht wat andere afweging van rechten en plichten dan we gewend waren. Daarnaast is een kernpunt van het sociale beleid de bescherming van de echte minima, door andere partijen, die onze ideeën wel goed vinden, maar ons jargon liever niet bezigen, ook wel "alleenverdieners" genoemd. Ik denk dat wij, zoals we hier zitten, met in doorsnee redelijke inkomens, betrekkelijk gemakkelijk praten over een nieuwe levensstijl, nieuwe soberheid en een economie van het genoeg. Er is echter een groep in onze samenleving die echt krap zit, die soberheidsverhalen, hoe goed ze ook zijn, niet begrijpt en die bij ons voorrang verdient: de echte minima dus.

Als we zo de kiezer in de komende campagne benaderen, met onze intenties, onze doelstellingen en wat daarvoor nodig is, dan brengen we iets dat de toets der christen-democratische kritiek kan doorstaan. Want die toets moeten we aanleggen. Niet alleen als het gaat om onderwijs en welzijn, abortus en euthanasie en alles wat we verder niet-materieel noemen, maar ook in de harde sector. Wie zegt, dat daar de feiten maar moeten regeren, dat we daar maar naar bevind van zaken moeten handelen, zonder eigen christen-democratische doelstellingen ondergraaft onze beweging en onze partij.

De werkelijkheid in de harde sector ontkennen is fout. Oogkleppen behoren niet bij de christen-democratische wapenrusting. De werkelijkheid tot norm verheffen is evenzeer fout, omdat, zoals gezegd, de christen-democraten op zoek zijn naar een maatschappij waar de solidariteit blijvend gestalte kan krijgen.

Tijdens de Hattemer partijraad heb ik nogal uitvoerig stilgestaan bij het democratische gehalte van onze samenleving en de bedreigingen voor onze rechtstaat. Ik wil wat ik daar gezegd heb niet herhalen, maar er wel op wijzen dat wat zich in dat opzicht in onze samenleving voltrekt het stadium van de beperkte dijk-bewaking aan het overschrijden is.

Ik zou wel wat uitvoeriger willen stilstaan bij de problematiek van vrede en veiligheid. Niet omdat daar niet voldoende over gedacht en gesproken zou worden in onze partij, maar omdat naar mijn oordeel bepaalde aspecten van deze problematiek onderbelicht blijven. Tussen de vorige partijraad en deze hebben er drie complete oorlogen gewoed, om de Falklandeilanden, tussen Iran en Irak en in Libanon.

Het is vooral de laatste oorlog die een partij als de onze het meest beroert. Begrijpelijk.

Los van de vraag wie voor al die vreselijke gebeurtenissen verantwoordelijk is, zullen we allereerst moeten bedenken hoeveel mensen onschuldig ten slachtoffer vallen aan deze conflicten en ons voorts moeten realiseren hoe ver weg we nog afstaan van een goed functionerende internationale rechtsorde.

De voortdurende oploeiende conflicten in het Midden-Oosten heeft onze commissie Buitenland ertoe gebracht een speciale werkgroep met deze problematiek te belasten. Naast deze oorlogen zijn er in tal van landen genadeloze burgeroorlogen en guerrillabewegingen en gewelddadige reacties hierop.

Niettemin blijven wij gefixeerd op de problematiek van de kernbepapening. Daar is op zichzelf wel reden toe, want nog nooit heeft de mensheid zichzelf zo bedreigd als nu het geval is en wie de rol van kernwapens tracht terug te dringen, zoals wij uit alle macht doen is met een zeer urgente zaak bezig, van de allerhoogste prioriteit. Maar laten we er ons in vredesnaam - letterlijk - voor hoeden te denken dat met het uitbannen van kernwapens de internationale conflicten de wereld uit zijn en de vrede erin!

Die suggestie wekken is je kop in het zand steken, zoals dagelijks uit tal van conflicten in en tussen landen blijkt. Ik behoor niet tot degenen die menen dat het er feitelijk niet toe doet of je de dood vindt door een geweerkogel of door een atoombom.

Die lood-om-oud-ijzer theorie getuigt van een weergalozе lichtzinnigheid en een ongehoord generatie-egoïsme. Onze inzet dient het terugdraaien van de bewapenings-spiraal als geheel te zijn; inclusief de chemische en bacteriologische wapens van wier desastreuze uitwerking we nauwelijks een idee hebben; en inclusief wat we inmiddels normale wapens zijn gaan vinden.

Daarnaast is het voor mijn gevoel en voor mijn verstand van levensbelang dat de tweede hoofdlijn van ons vrede-en veiligheidsbeleid meer aandacht krijgt, dat wil zeggen: het systematisch werken aan betere conflict-beheersing en nieuwe methoden van vrede-bevordering. Naarmate wapentechnieken zich sneller blijven ontwikkelen dan vredestechnieken wordt de kans op gewapende conflicten als maar groter. En dan te beseffen welke arsenalen er klaar liggen.

Tot zover enkele opmerkingen over het program.

Na de verkiezingen zal er een nieuw kabinet moeten komen. Wij blijven trouw aan onze lijn, dat we in principe met alle constructieve democratische krachten in dit land regerings-verantwoordelijkheid willen dragen. Wij sluiten geen partijen uit en ook geen combinaties van partijen. Ik hoop vurig, dat de andere partijen ook die lijn zullen volgen, zodat er geen blokkades komen, die wellicht voor de eigen achterban aardig zijn, maar slecht voor het land.

Waar het dit keer meer dan ooit om zal gaan is programma-tische duidelijkheid en wel voor de afronding van de formatie, zodat men daarna tenminste direct aan de slag kan. Daar hebben we behoefte aan. Dat is onze inzet.

En dan kom in tenslotte weer terug bij de kringvergaderingen ter voorbereiding van deze Partijraad. Daar was

een grote opkomst. Daar bleek een grote behoefte om er eendrachtig tegenaan te gaan. Dat is het CDA. Volgens sommigen is het CDA meer een verzameling van circuitjes en kringetjes dan een partij. Bestaat het CDA eigenlijk wel.

Ik ben de laatste om mijn oren te sluiten voor dat soort kritiek. Het enige kringetje waar ik mij zo af en toe echt zorgen over maak is het circuit om de hete brei. Wel keuzes willen maken, maar uiteindelijk toch aanzelen. Maar voor dat probleem zit niet alleen het CDA. Wij bestaan als partij nog geen twee jaar en er mankeert dus nog van alles en nog wat aan. Laten we daar veel aandacht aan geven.

Het integratieproces is nog niet voltooid, er wordt nog te veel gedacht in termen uit het verleden en gehandeld naar verschillende politieke tradities. Dat hoeft niet allemaal naar een grauwe en kleurloze gemene deler te worden terug gebogen. Verscheidenheid is een wezenskenmerk van een volkspartij, ook van een christelijke volkspartij. Als de gezindheid maar gelijk gericht de wil, de motivatie. En als we maar durven kiezen! Daar gaat het om. Dan zal er ook werfkracht uitgaan van onze activiteiten. In die geest gaan we de verkiezingen tegemoet.

We lopen niet weg voor de werkelijkheid, hoe bar ook. We willen een herschikking van verantwoordelijkheden in onze samenleving; niet ieder voor zich en de overheid voor ons allen; dat ondergraaft de democratie.

We streven naar een maatschappij met ontplooiingsmogelijkheden voor allen, naar de maat van de onderlinge verantwoordelijkheid.

We kiezen voor de fundamenteën van de sociale zekerheid, voor werk boven inkomen en voor herstel van onze economie, om dat alles mogelijk te maken. We gaan consequent voort op de lijn om via onderhandelingen de grootste bedreiging die de mensheid ooit heeft gekend te lijf te gaan. En zullen onze inspanningen in het kader van de ontwikkelingssamenwerking voorop laten staan.

En wij vragen op basis hiervan steun van de kiezers.

Niet voor een regeringscombinatie zús of zo, niet voor mogelijke coalitie-vriendjes, maar voor onszelf, voor wat wij als christen-democraten vinden dat er in dit land moet gebeuren.

Dat is duidelijk.